

Atf için:

Yaşar, E. (2018). Akademik intihal, nedenleri ve çözüm önerileri. *Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi*, 1(1), 34-44.

Akademik İntihal, Nedenleri ve Çözüm Önerileri

Ecmel YAŞAR*

Öz: Çalışılan bu makalede, etik ve bilim ilişkisi ele alınarak, etik dışı uygulamalardan biri olan intihal ve intihalin sosyal, kurumsal ve bilimsel temelli nedenleri irdelenmektedir. Bilgi türleri ve bu türlerden biri olan bilimsel bilgi aracılığıyla bilimin doğası ve gelişimi ele alınmakta, ahlâk, etik ve bilim kavramları tartışılmakta ve bilimin etik yönü vurgulanmaktadır. Bilimsel yanıtma türlerinden yola çıkılarak intihal konusu ele alınıp, intihalin nedenleri ve etkileri, alanyazında yapılmış değerleri çalışmalarla açıklanmaktadır. Makalenin sonunda; eğitsel, bilimsel ve editoryal anlamda önleyici çalışmalar yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Akademik intihal, bilim etiği, ahlâk.

Academic Plagiarism, the Reasons of Plagiarism and Recommendation for Solution

Abstract: In the article studied, plagiarism which is one of the ethic misconducts, reasons based on social, institutional and scientific of plagiarism are discussed. The nature of science and scientific improvement are handled by means of the kinds of knowledge and scientific knowledge which is one of the kinds of knowledge; notions such as morals, ethic and science are discussed, and The ethical aspect of science is underlined. Discussing the subject concerning plagiarism after the kinds of scientific misconducts, the reasons and effects of plagiarism is explained by means of valuable studying in the literature. In the end of article, preventive practices rooting in educational, scientific and editing solutions is recommended.

Keywords: Academic plagiarism, ethics of science, morals.

---

* Araştırma Görevlisi, Anadolu Üniversitesi Temel Eğitim Bölümü, ecmelyasar@anadolu.edu.tr.

Giriş

İnsan dünya üzerinde var olduğundan itibaren kendisini, içinde bulunduğu doğayı, çevresindeki diğer insanları, birlikte yaşadıkları insanlarla oluşturdukları sosyal gerçekliği, o sosyal gerçeklik içinde paylaşılan hak ve sorumlulukları bilmek ve açıklamak istemiştir. Bilmeye ve açıklamaya duyulan istek ve ihtiyaç, karşılaşılan yeni sorunlarla artarak devam etmiştir. Çözümlenen bir sorun, yeni bir sorunun varlığını fark ettirerek, bilmeye ve sorun çözmeye yönelik yeni yöntemlerin denenmesini sağlamıştır.

İnsan, karşılaştığı yeni bir duruma açıklama getirmek ve daha önce karşılaşmadığı bir soruna çözüm üretmek amacıyla deneyimlerine, otorite figürlerine, gelenek ve göreneklere, toplumdaki çoğunluğa dayalı bilgilere başvurmuştur. Tüm bu bilgi boyutlarının kişiden kişiye, kültürden kültüre ve durumdan duruma değiştiği; gözlemlenemeyen, sınamamayan, mantıksal bir sistematiği olmayan çözüm girişimlerinin beyhudeliğinde anlam bulmaktadır.

Gözlenebilir, sınanabilir, mantıksal bir sistematiğe dayalı olarak tekrarlandığında genellenebilir ve böylece birikimli olarak çoğalabilir bilgi topluluklarına 'bilim' yapılarak erişilebilmiştir. Erişilen bu bilgilere bilimsel bilgi adı verilmektedir. Bilimsel bilgiyi diğer bilgi türlerinden ayıran özellik, yöntem bilgisinin neticesinde ortaya çıkmış olmasıdır (Güvenç, 1994, s. 24). Bilmenin ve bilinenden bilinmeye ulaşarak sorun çözenin en güvenilir ve işlevsel yolu olan bilimsel yöntem ise bilimsel bilgiye ulaşabilmenin en net ve kısa yoludur.

Bilim Nedir?

Altı bin yıl önce ilkel bir baltayla bufalo sürülerinin peşinden koşan insanı, günümüzde bilgisayar başında telekonferans vererek sahip olduğu bilgiyi kıtalar arası paylaşan bir insana çeviren bilimin birçok farklı tanımı yapılabilmektedir. Arlı ve Nazik (2010, s. 1)'e göre bilim, geçerliliği kabul edilmiş, sistemli bilgilerin oluşturduğu bilgi toplulukları iken, genel anlamda, evreni, toplumu ve insanı kapsamı içine alan, gözleme, deneye ve akla bağlı kalınarak sistematik bir şekilde elde edilen sınanabilir bilgi topluluğudur (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010, s. 6). Bilimsel bilgi topluluğuna ulaşabilmenin yolu ise bilimsel yöntemlere dayalı bir bilimsel araştırma sürecinden geçmektedir. European Commission [EC] (2010, s. 13)'ün belirtildiğine göre, bilimsel araştırmanın gerçekleri ortaya çıkarmak için yapılan sistematik bir araştırma, yeni bilgi ve anlamları çoğaltmak için gerçekleştirilen sistemli bir çalışma, belli bir konuda bilgi toplama, bilgiyi arttırmaya yönelik kanıt, araştırmaya yönelik bir sorgulama gibi tanımlamaları bulunmaktadır. Tanımlarda en çok vurgulanan özelliklerin 'sistemlilik' ve 'bilginin artırılması-paylaşılması' olduğu göze çarpmaktadır. Sistematik bir süreç içerisinde elde edilen bilimsel bilginin hızla değişen dünyamızda giderek artması, bilimsel bilginin ve bilimin daha üst bir mekanizma tarafından belirli normlara dayalı olarak değerlendirilmesini ve düzenlenmesini gerekli kılmaktadır. Bilim, tüm insanlar tarafından kabul edilecek evrensel değerler yaratma çabasının bir ürünü olduğundan, onun değerlendirilmesini ve düzenlenmesini sağlayacak normların da evrensel kabul görmüş olması ve ahlaki değerlerin üstünde bir yapıya sahip olması gerekmektedir (Toplu, 2012, s. 661). Bu gereklilik bizi etik ve bilim ilişkisini ortaya çıkarmaya yönlendirmektedir.

Bilim ve Etik

İş hayatının, iş hayatında sunulan hizmetlerin sürdürülmesinde yerel değerlerden üstün, bütün topluluklar tarafından kabul edilecek evrensel değer ve normlara gereksinim duyulmaktadır. Adı geçen değer ve normlar, yerel ve geleneksel değerlerden üstün olmasına karşın, ancak onlardan beslenerek, ötekileştirmeden, çıkar ilişkilerinde uzak, evrensel bir yaklaşımla geliştirilebilir (Toplu, 2012, s. 658). Bunun yolu da geleneksel değerleri sorgulayıp,

her birine eşit mesafeden bakmaktan geçmektedir Etik yahut ahlâk felsefesi bu anlayıştan doğmuştur. “Ahlâk felsefesi olarak adlandırılan etik; ahlâk, doğru davranış, hak, özgürlük, görev, sorumluluk, adalet, değer ve erdem gibi kavramları aydınlatmaya çalışırken, insanların nasıl ve neye göre davranmaları gerektiğini de araştırır” (Türk Farmasötik ve Medisinal Kimya Derneği, 2012, s. 1). İnsanların davranış amaç ve şekillerine yön veren etik, ‘burada şu anda ne yapmalıyım’ gibi ahlaki soruları daha geniş bir bakış açısından incelemek üzere, soruları soranın ötesine geçerek ahlâktan farklı olduğunu gösterir (Küçük, 2003, s. 256). Bilimle uğraşan insanların nasıl ve neye göre davranmaları gerektiğini ise bilim etiği ele almaktadır.

Bilim etiği; bilginin anlamını ve değerini araştıran, aynı zamanda, bilimsel araştırmanın planlanmasından, uygulanmasına ve yayınlanmasına kadar süren süreç içerisinde ortaya çıkan değer sorunlarıyla bunların giderilmesine yönelik etik ilke ve normları içeren bir yapı sergilemektedir (Anadolu Üniversitesi [AÜ], 2011, s. 1; Toplu, 2012, s. 661-662). Ortaya çıkan değer sorunlarının çözülmesi, bilimsel raporların ve bilimsel bilgiye ulaşmada kullanılan bilimsel yöntemlerin güvenilir bir şekilde toplumla buluşmasını sağlamaktadır. Çözülmesi gereken sorunları, bilimsel süreçlerin eleştiriye açık olmasını, bulgulara dayalı olarak gerçekleştirilmesini, sonuçların nesnellik, doğruluk ve dürüstlük ilkelerine uygun olarak ele alınmasını sağlamaktadır (Toplu, 2012, s. 662). Böylece toplum, bilimin çıktıklarından etik ilke ve normları benimsemiş bilim insanları ve kurumlar aracılığıyla haberdar olabilmektedir. Kısacası, bilimin yapılabilmesi ve çıktılarının evrensel değerler çerçevesinde paylaşılabilmesi, bilim etiğine verilen öneme bağlıdır. Evrensel bilim değerlerinin kabulüne yönelik çalışmalar yürütülmekte; evrensel düzeyde kabul gören, ama farklı ülkelerde farklı bilimsel kurumlar tarafından özgün olarak yorumlanan kurallar üretilmektedir (AÜ, 2011, s. 1). Belli bir kurumun veya topluluğun değerlerini oluşturan ve bunları dile getiren etik kural ve ilkelerden oluşan bilim etiği (EC, 2010, s. 19) üzerine birçok kılavuz ve yasa geliştirilmiştir: Bunlardan ilki, Nazilerin yapmış olduğu tıp araştırmalarına tepki olarak 1947 yılında geliştirilen ‘Nurenberg Kuralları’dır. Devamında, Helsinki Deklerasyonu (Declaration of Helsinki), İnsan Deneklerine Dayalı Biomedikal Araştırmalar için Uluslararası Etik Kılavuzu (International Ethical Guidelines for Biomedical Research Involving Human Subjects), Avrupa Birliği İyi Klinik Uygulamaları Kılavuzu (The European Union Good Clinical Practice Directive) gibi çalışmalar gerçekleştirilmiştir. 1989 yılında The Committee on Science, Engineering and Public Policy (COSEPP)’nin oluşturduğu bir jüri, araştırma dürüstlüğüne etkileyen etmenleri ortaya çıkarmış ve bunun ardından Amerika hükümeti Office of Scientific Integrity (OSI) ve Office of Scientific Integrity Review (OSIR)’i kurmuştur. 1992 yılında ise OSI ve OSIR yerini Office of Research Integrity (ORI)’e bırakmıştır (Demirel, Erol ve Saraç, 2011, ss. 120-121).

Türkiye’de ise bilim ve araştırma etiğinin önemi 20. yüzyılın son çeyreğinde fark edilmeye başlanmıştır. Bu konuda Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA), Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu-Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (TÜBİTAK-ULAKBİM), Yükseköğretim Kurulu (YÖK) ile Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) çalışmalar yapmış ve yapmaktadır (Toplu, 2012, s. 680).

Bu tür çalışmaların yapılması oldukça önemlidir. Lakin, sadece etik kuralların var olması, bilimin belirli standartlar dahilinde gerçekleştirilmesini garanti etmez. Yasalarca uygun görülen uygulamaların etik normlara dayalı olarak gerçekleştiği yargısına da varılamaz. Örneğin; Nazi Almanya’sında gerçekleştirilen bilimsel araştırmalar yasal sayılabilirken, hiçbir şekilde etik kabul edilemezdi (EC, 2010, s. 19).

Evrensel etik kurallar ve yasal yaptırımlarla denetlenmeye çalışılsa da bilimsel çalışmalarda, düşük kalitedeki araştırma desenleri, niteliksiz ve uygun olmayan veri analiz yöntemleri ile araştırmanın raporlaştırılmasında başvuru usulsüz tercihler, etik geçerliliği olumsuz etkileyerek (Rosenthal, 1994, s. 128), etik dışı bilimsel uygulamaların bilim ve teknolojiye paralel olarak artmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle evrensel etik

kurallar ile yasal yaptırımların amaçlarına ulaşılabilmesi için, etik dışı bilimsel uygulama ve intihallerin nedenlerin üzerinde ciddiyetle durulması gerekmektedir.

Etik Dışı Bilimsel Uygulamalar ve İntihalin Nedenleri

Bilimsel çalışmaların planlanması, uygulanması, raporlaştırılması ve yayınlanması süreçlerini denetleyerek, bu süreçlerin evrensel etik normlara uygun olarak gerçekleştirilmesini sağlayan bilim etiği kuralları; birçok sınıflamaya tabi tutularak açıklanabilmektedir. Anadolu Üniversitesi (2011)'ne göre etik kurallar; bilimsel araştırma ve yayınlarla ilgili etik kurallar, araştırma süreci ve sonuçlarıyla ilgili etik kurallar ile yayın ve sunum süreci ile ilgili etik kurallar başlıkları altında sınıflanmaktadır. En önemli üç alt sınıflama olarak 'bilimsel ihmal', 'bilimsel saptırma' ve 'bilimsel aşırma' ele alınabilir.

Bilimsel ihmal, araştırma sürecinde gerekli olan koşulların yerine getirilemediğinde karşılaşılan bir yanılma şeklidir. İhmal, araştırmacının deneyimsizliğinden kaynaklı olarak farkına varılmadan yapılabileceği gibi, zaman, para, destek yetersizliğinden ve disiplinsiz çalışmadan dolayı bilerek de yapılabilmektedir.

Bilimsel saptırma ise, "yapılan bilimsel araştırmanın süreçlerini ya da sonuçlarını kasıtlı olarak saptırmak; dolayısıyla, araştırmanın yinelenebilirliğini ve araştırma bulgularının güvenilirliğini bozmaktadır" (AÜ, 2011, s. 2). Bilimsel saptırmanın içinde çarpıtma, gizleme ve uydurma yer almaktadır. Çarpıtma, veri çözümlemesi sonucunda elde edilen bulguların doğru sonuç almayı engelleyecek şekilde değiştirilmesi; gizleme, elde edilen bulguların araştırmacının beklentileri sonucunda çıkmaması sonucunda araştırma raporunda bulunmaması; uydurma, veri toplama sürecinde elde edilemeyen verilerin elde edilmiş gibi gösterilmesidir (AÜ, 2011, s. 2).

TÜBİTAK (2006'dan aktaran, Özenç Uçak ve Birinci, 2008, ss. 189-190) ise bilimsel yanılmaları:

- uydurma (fabrication),
- çarpıtma (falsification),
- intihal (plagiarism),
- dublikasyon (duplication),
- dilimleme (Least publishable units),
- destek belirtmeme ve
- yazar adlarında değişiklik yapma olarak tanımlamıştır.

İntihali ya da diğer bir ismiyle aşırma (plagiarism) diğer bilimsel yanılmalardan ayıran temel özellik, temelinde atfin yer almasıdır (Özenç Uçak ve Birinci, 2008, s. 191). Birçok insan, intihali başkasının çalışmasını kopyalamak ya da özgün fikrini ödünç almak olarak tanımlamaktaysa da, 'kopyalamak' ve 'ödünç almak' gibi terimler için ciddiyetini yansıtamamaktadır (Plagiarism, 2014). İntihal, sahibine atfı yapmadan özgün fikrin çalınması eylemidir ve sonuçları her açıdan telafi edilemeyecek kadar kötüdür.

İntihal, yayınlanmış bir eserin tamamının ya da bir kısmının intihali yapan tarafından kendi çalışmasıymış gibi gösterilmesi ve sunulmasıdır (İnci, 2009, s. 73). TÜBA'nın hazırladığı Bilimsel Araştırmada Etik ve Sorunları (2002, s. 39) adlı kitapçıkta intihal, aşırma olarak tanımlanmış ve şu şekilde bir tanımlaması yapılmıştır:

Aşırma için haksız kullanma, kendi adına geçirme, intihal, yağmacılık ve korsanlık gibi terimler de kullanılmıştır. Temelde aşırma başkalarına ait olan araştırma verilerinin, olduğu gibi, kaynak bildirilmeden ve kendi araştırma verileri imiş gibi yayımlanmasıdır.... Aşırma (Plagiarism) için daha geniş bir tanımlama da şöyle

yapılabilir: Bir başkasına ait olan bir fikrin, buluşun, araştırma sonuçlarının veya araştırma ürünlerinin bir bölümünün ya da tümünün, hatta kitapların tümünün ya da bir bölümünün kaynak gösterilmeksizin istemli olarak kopya ya da tercüme edilip yazarın kendi üretimi imiş gibi gösterilmesine aşırma denir.

Tanımlamalardan da çıkarılabileceği gibi, intihalin birkaç farklı biçimi bulunmaktadır. Bunlar adından anlaşılacağı üzere, tam ve ince aşırma ile verilerin izinsiz kopyalanması anlamına gelen bilimsel korsanlıktır (AÜ, 2011, s. 2). Araştırmacı kendi eserinden kaynak göstermeden yararlanıyorsa, buna da ‘kendinden aşırma’ adı verilmektedir. TÜBİTAK’ın belirttiği bilimsel yanıtlamalardan biri olan dublikasyon kendinden aşırma altında ele alınabileceği gibi aynı zamanda dergilerde yayınlanan öncü çalışmaları da kapsıyorsa telif hakkı sorunlarını da beraberinde getirebilmektedir. Bunun nedeni, dergilerinde yayınlanan çalışmaların artık dergi mülkiyetinde yer almasıdır. Dergi editörü bu durumda söz sahibidir ve yayınlanmış çalışmaya yazarın kendisi tarafından sonraki süreçte atıf yapılması gerekmektedir.

Plagiarism.org (2014)’a göre intihal kapsamı içerisine aşağıdaki etik dışı uygulamalar dâhil edilebilmektedir:

- Başkasının eserini kendisininmiş gibi gösterme
- Atıf yapmadan bir başkasının sözünü ve fikrini kopyalama
- Kaynakçada kaynağın ismini belirtmeme
- Alıntının kaynağı hakkında yanlış bilgi verme
- Atıf yapmadan sözcükleri değiştirerek bir cümle yapısını kopyalamak
- Bir kaynaktan çok fazla söz ve fikir, kaynak gösterilsin ya da gösterilmesin, kopyalanarak raporun büyük bir kısmını oluşturması

‘Plagiarism Spectrum Project’ kapsamında 2012 Mayıs ayında 900 eğitimciyle gerçekleştirilen ve eğitimcilerin en çok sorun yaşadıkları, en çok gözlemlenen intihal türlerini ele alan araştırma; güncellenmiş bir spektrum yayınlamıştır. Spektrumda yer alan intihal türleri, akılda kalıcı olması bakımından internet terimleriyle adlandırılmış ve karşılaşılma sıklığı da gözetilerek sıralanmıştır (Plagiarism.org, 2014).

1. Kopya (Clone): Bir başkasına ait çalışmayı kelimesi kelimesine kendininki gibi sunma.
2. Ctrl-C: Belli bir kaynaktaki metnin belirli kısımlarını değiştirmeden kullanma.
3. Bul ve Kaldır (Find and Replace): Kaynağın esas içeriğini değiştirmeden sadece anahtar kelimeler ve ifadeleri değiştirme.
4. Karıştırma (Remix): Farklı kaynaklardaki paragrafları bir araya getirmek ve birleştirmek.
5. Geridönüşüm (Recycle): Atıfta bulunmaksızın, daha önceden yazarın kendisi tarafından yapılan çalışmalardan yüklü miktarda ödünç alma.
6. Melezleme (Hybrid): Atıf yapılmış kaynaklar ile atıf yapılmadan kopyalanmış kaynakları profesyonelce bir araya getirme.
7. Püre Yapma (Mashup): Birçok kaynaktan kopyalanan materyali karıştırma.
8. 404 Hatası (404 Error): Gerçekte var olmayan kaynaklara atıf yapma ya da kaynaklar hakkında yanlış bilgi verme.
9. Derleyici (Aggregator): Yararlanılan kaynaklara tam ve doğru bir şekilde atıf yapma, ama özgün bir çalışma ortaya koyamama.
10. Re-Tweet: Kaynaklara tam ve doğru atıf verme, ama orijinal metnin ifade yapısına aşırı bağlı kalma.

Bilimsel yanıtlama türlerinden en fazla kullanılanlardan ve bilime en fazla zarar verenlerden biri olan intihal; ülkemizde tüm kademe öğrencilerinde ve araştırmacılarında sıklıkla gözlemlenebilmektedir. Bu gözlemler, alanda yapılan çalışmalara yansımaktadır.

Arda (2001)’nın editoryal etik kavramı üzerine yaptığı tanımlayıcı bir araştırmada, TÜBİTAK Türk Tıp Dizinine giren 41 derginin editörlerinin yayın etiği üzerine görüşlerine

başvurulmuştur. Araştırmanın bulgularına göre katılımcıların %20,6'sı başkalarına ait bilgi, örnek, vaka ya da verilerin izinsiz ve kaynakçada gösterilmeden yayımlandığını, yine katılımcıların %20,6'sı başkalarına ait eserlerden kaynak gösterilmeden alıntı yapıldığını vurgulamıştır. Bunları, daha düşük yüzdeli diğer etik dışı durumlar izlemiştir.

Etik dışı bilimsel uygulama ve yanıltmaların sadece yayınlanma sürecinde fark edilmediği, araştırma sürecinde ve araştırmanın raporlaştırılmasında da ortaya çıkabildiği unutulmalıdır. Bu süreçlerden geçen genç ve deneyimsiz araştırmacıların yapmış oldukları bilimsel yanıltmaların çoğu zaman farkında olmadıkları ortaya çıkmaktadır. Erken dönemli bu araştırmaların incelenmesi, önü alınmadığı takdirde ileride de artarak devam edecek bilimsel intihallerin nedenlerini daha iyi açıklayabilmektedir.

Pecorari (2003)'nin 17 doktora öğrencisine ait raporlar üzerinde gerçekleştirdiği araştırmasında, öğrencilerin hazırladıkları raporlar orijinal kaynaklarla karşılaştırılmış, öğrenci ve öğrencilerin danışmanlarıyla görüşmeler yapılmıştır. Bulgular, öğrenci raporlarının intihal sayılabilecek bilimsel yanıltmalarla dolu olduğunu göstermiş; öğrencilerin raporlarına ilişkin görüşleri ve raporların analizi neticesinde, intihallerin kasıtlı olarak yapılmadığı ortaya çıkmıştır.

Szabo ve Underwood (2004)'un 291 üniversite öğrencisinin intihal hakkındaki tavır ve inançlarını araştırdığı çalışmalarında, öğrencilerin %50'den fazlasının interneti etik dışı kullanmanın kabul edilebilir bulduğu ortaya çıkmıştır. %30'luk dilim, rapor hazırlarken internet üzerinden erişim sağladığı kaynaktan izin almadan bilgileri kopyaladıklarını dile getirmişlerdir.

Benzer bir araştırma Pupovac, Zule ve Petroveckı (2008) tarafından gerçekleştirilmiştir. Üniversite öğrencilerinin intihal yapma yaygınlığını belirlemeye dönük olarak yapılan bu araştırmada, veriler farklı ülkelerdeki üniversite öğrencilerinden anket aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırmada şu bulgular dikkat çekmektedir: İspanya'daki üniversite öğrencilerinin %70'inden fazlası başlıca intihal aracı olarak interneti kullandıklarını belirtmişlerdir. İntihal yapmalarının sebeplerini internete kolaylıkla ve kimliklerini saklayarak giriş yapabilmek, zaman sıkıntısı, çalışmalarını zamanında yapmama, etkisiz iş yönetimi ve aşırı iş yükü olarak belirtmişlerdir. Birleşik Krallık'tan toplanan verilere göre, öğrenciler %35 ile en çok kendi çalışmalarından intihal (self-plagiarism) yaptıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin %49'u kendi çalışmalarından ve internet gibi informal kaynaklardan yaptıkları intihalleri intihal olarak kabul etmemektedirler. Bulgaristan'da ise öğrencilerin %40'ı kendi çalışmalarından ve internet üzerinden yapılan intihali kabul edilebilir bulmaktadır. Bulgaristan'daki üniversite öğrencilerinin %85 ila Birleşik Krallık'takilerin %47'si yapılan intihallerin üniversite hocaları tarafından saptanamadığını belirtmişlerdir.

Pupovac, Zule ve Petroveckı (2008)'nin yapmış oldukları çalışma, intihalin nedenleri hakkında evrensel düzeyde açıklayıcı bilgiler vermektedir. Dile getirilen zaman sıkıntısı, çalışmalarını zamanında yapmama, etkisiz iş yönetimi, aşırı iş yükü, internete anonim bir şekilde giriş rahatlığı, kolayca kaçma gibi nedenlerin yanında sayılabilecek daha birçok neden bulunmaktadır.

Nedenlerin temelini bilim dünyasına bağlamadan önce, bilimin gerçekleştiği toplum ve o toplumun şekillendirdiği, birlikte şekillendiği sosyal gerçekliğin etkilerini de kabul etmekte fayda vardır. Bilimsel dürüstlük, bilimsel ahlâk hakkında bilgi elde etmek için bilimsel çevrelerin yapıp ettiklerine yoğunlaşmak yetmemektedir. İçerisinde bulunulan sosyal çevre, sosyal değerler, toplumsal duyarlılık, sosyal şartlar vb. değişkenler de bilim etiğini etkilemektedir (Erdem, 2012, s. 30; İnci, 2008, s. 109). Örneğin; okul sıralarında kopya çekmenin doğal karşılandığı bir toplumda, öğrencinin kopya çekmeyi bir ihtiyaç olarak görmesi kaçınılmazdır. Öğrenci, öğrencilik hayatı boyunca kopya çekmeye devam ettiğinde, öğrencilik hayatının sonrasında da ihtiyaç olarak gördüğü bu alışkanlığını başka ortamlarda sürdürmeye devam etmektedir (Saunder,

1993'den akt. Özenç Uçak ve Birinci, 2008, s. 193). Etik dışı olan bu alışkanlık, bilim ve teknolojiadaki ilerlemenin bir sonucu olarak artarak devam etmekte ve uzun vadede bilimsel ve teknolojik gelişimin önünü tıkamaktadır.

Bilim ve teknolojiadaki hızlı gelişme, uluslararası boyutta ekonomik rekabetin artmasına neden olmuş, bilim bu rekabetin tarafı haline gelmiş, hem devlet kurumları hem de özel kuruluşlar, bilimi ve bilim insanlarını kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmiştir (Suttmeier, 1985, s. 49; Toplu, 2012, s. 663). Bilim insanları üzerindeki bu baskı, onları daha kolay ve kestirme yollara sevk etmiştir. Bu yollardan biri de akademik intihaldir. Akademik intihallerde özel sektörlerin bilim üzerindeki hegemonyasının etkisi yadsınamayacak kadar büyüktür. Örneğin; "1980'li yıllarda biyomedikal araştırmaların %32'si özel sektöre desteklenirken, 20 yıl içinde bu oran neredeyse iki kat artarak, 2000'li yıllarda %60'a yükselmiş, klinik araştırmalardaki oran ise %80'i aşmıştır" (Toplu, 2012, s. 10).

Akademik intihallerin ve diğer etik dışı uygulamaların nedeni sadece ekonomik alandaki rekabetin artması değil; aynı zamanda, akademik camiadaki rekabetin artmasıdır. Akademi odaklı nedenlerin başında bilimsel araştırma eğitiminin verilmemesi, yükselme isteği ve aşırı hırs derecesi, fazla sayıda yayın yapmanın bilimde saygınlığı arttıracığı inancı, parasal destek alınan kurumların hızlı yayın yapmaya zorlaması gelmektedir (TÜBA, 2002, ss. 40-41). Kısa sürede olabildiğince çabuk yayın yapma baskısı, kabul alma şansını artırmak için aynı makalenin birden çok dergiye gönderilmesi ve araştırma ile yayın sürecinde bilimsel ihmalin yapılması; intihalin önünü açan durumlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Kenny, 2007, s. 16).

Daha önce de vurgulandığı gibi, eğitim sürecinde etik kuralların öğretilmemesi ve uygulanmaması neticesinde öğrencilerde akademik ihlal ve intihale dayalı bir farkındalık oluşmamaktadır. Üst öğrenim basamaklarında da bilim eğitimi ve disiplininin verilmemesi, ya öğrencinin yaptığı şeyin intihal olduğunu anlamamasına ya da yaptığı şeyi önemsememesine neden olmaktadır. Akademide elde edilecek unvanın başarı göstergesi olduğu inancı, genç akademisyenlerin aşırı hırs yapmasına sebep olmakta ve çabuk yükselme beklentisi, intihallerin artmasının yolunu açmaktadır. Aslında, 'çabuk yükselme ve alanında üne kavuşma, fazla sayıda yayın yapmayla mümkün olur' inancı, akademisyenleri intihale sürükleyen başlıca etmendir.

Uzday (2006, s. 25) intihal yapma nedenlerini mantığa bürüne ilkeleri bakımından ele almış ve bunları a) bir şey olmaz abi mantığı, b) idare et abi mantığı, c) bak bu sefer idare ediyorum mantığı şeklinde sıralamıştır. Görülmektedir ki; intihali yapan kadar, intihali yaptıran ve intihale göz yuman da suçludur. O halde, akademik yanıltmaların çözümü tek bir tarafın sorumluluk almasıyla gerçekleşecek gibi durmamaktadır.

Akademik İntihallere Karşı Çözüm Önerileri

Sorunla başa çıkmanın en kolay yolu, sorunun daha ortaya çıkmadan hissedilmesi ve 'önlemlerin alınması' yoluyla sorunun hiç yaşanmamasıdır. Bunun için iyi bir plana, sisteme, toplumsal farkındalığa ve denetleme mekanizmasına ihtiyaç vardır. İkinci ve zor olan çözüm yöntemi ise, ortaya çıkan sorunla 'baş etme'dir. Esas olan, bilim dünyasında birçok sorun ve zaman kaybına yol açan etik dışı oluşumların ortaya çıkmasını başlangıçta önlemektir (Boydak, 2011, s. 16). Akademik intihal gibi etik dışı uygulamaların ortaya çıkmadan önlenmesini sağlamak amacıyla TÜBİTAK çalışmalarını sürdürmektedir. TÜBİTAK içerisinde kurulan 'Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu' buna örnektir. Aynı amaçla 2006 yılında TÜBA tarafından 'Bilim Etiği Kurulu' oluşturulmuştur (Özenç Uçak ve Birinci, 2008, s. 196).

Ortaya çıkan mekanizma ve kurullar soruna önlemsel boyutta yaklaşmaktadır. Kansu (1994, s. 73-74)'ya göre, ele alınan önlemsel boyutlar üç ana başlık altında toplanmaktadır. Bunlar

eğitim ğretim yoluyla alınacak önlemler, bilimsel yalancılığa neden olabilecek bazı baskıların azaltılmasına yönelik önlemler ve araştırmacılar üzerindeki mali baskıların azaltılması ve düzenlenmesidir. Kansu (1994)'nin önerdiği zm yolları arasında uzun vadede en etkili olması beklenen tabi ki de eğitim ğretim yoluyla alınacak tedbirlerdir.

Eğitim ğretim sürecinde alınacak tedbirler sadece öğrencileri caydıracak katı kurallar olarak algılanmamalı, aynı zamanda öğrencilerin intihalden kaçınmalarını sağlayacak eğitim olarak da görülmelidir. nk birçok intihal vakası, bilgi eksikliğinden kaynaklanmaktadır (Pupovac, Zulle ve Petrovecki, 2008, s. 14).

Bilim insanı yetiştirirken verilecek bilim eğitiminde de “bilim etiği eğitiminin içeriği ve uygulama biçimi hem bilim insanının bilim etiği bakımında iyi gelişmesi hem de bilim etiğine uygun bilimsel araştırmaların ve yayınlara gerçekleştirilmesi için oldukça önemlidir” (Erdem, 2012, s. 5). Genel anlamda, eğitimsel önlem olarak ülke çapında zgr ve özgün düşünmeyi mümkün kılacak, genç kuşaklara bilim insanı kimliğini kazandırarak, bilimsel araştırmaları özendirecek bir eğitim sisteminin yapılandırılması gerekmektedir (Uzba, 2006, s. 26).

TÜBA'nın hazırlamış olduğu Bilimsel Araştırmada Etik ve Sorunlar (2002, s. 62) raporu, eğitimsel boyutu da göz önüne alarak soruna nlemsel olarak yaklaşmış ve genel anlamda etik dışı davranışların zm üzerine şu önerilerde bulunmuştur:

- Araştırma eğitimine önem verilmeli.
- Her ne kadar deneyim kazanılsa da etik kurallara her daim önem verilmeli.
- Araştırmacılar işe daha kolay araştırma projeleri ile başlamalıdır.
- Yayında niceliğin yanında niteliğinde bulunması gerektiği öğretilmelidir.
- Araştırmacıların zerindeki baskılar kaldırılmalıdır.

Bilimin gelişmesi, bilimsel anlayışa sahip bireylerin yetişmesi ile gerçekleşecektir. Bunun yolu da bilim eğitiminin bilimsel etik kurallar ve beklentiler ile tümleşik bir şekilde verilmesidir.

Yazardan neriler

Bilimsel etik normlara uymayarak, hem bireysel hem de kurumsal çıkarlar doğrultusunda artık bilimsel olmayan ‘bilimsel’ çalışmaları sürdürmek; alkollü olduğu halde emniyet kemerini takmadan hız limitini aşarak trafikte seyretmeye benzemektedir. Bilimselliğin virajlı yollarında ilerleyen sürücü, hem kendini hem yolcuları hem de o yolu doğrudan ya da dolaylı olarak kullanan bireyleri tehlikeye atmaktadır.

Kurallar esnetilmek, gerektiği yerde çiğnenmek için vardır inancı, bilimsel kulvarda da etkisini göstermektedir. Bilimsel etik normları önemsememek, ülkemiz bireylerinin yasa ve kurallara algılama ve onlara tepkide bulunma düzeyleriyle paralellik göstermektedir (Uzba, 2006, s. 25). Evrensel bilim etiği normlarının kabul edilmesi ve kullanılması amacıyla yürütülen bilim etiği çalışmalarına rağmen, farklı bilimsel kurumların bilim etiği normlarını farklı şekilde yorumlamaları; ortaya çıkan ilke, kural ve normların takip edilmesinde, önleyici çalışmaların ortak kararlar doğrultusunda planlanmasında sorunlara neden olmaktadır. Bu sorunların ele alınmasında üniversitelerdeki bilim etiği kurullarına sorumluluk düşmektedir. Etik kurullardaki akademisyenlerin intihal tanımını yapmadan önce bilim etiği ile ilgili terimlerin anlamı hakkında ortak karara varmaları gerekmektedir (Demirel, Erol ve Saraç, 2011, s. 67). Buradaki birleştirici gücün TÜBA olması önerilmektedir.

Türkiye’de son yıllarda gerçekleştirilen bilimsel araştırma sayısındaki hızlı artışa rağmen, Webometrics (2018) verilerine göre, hala ilk 450’de bir üniversitemizin yer almaması düşündürücüdür. Bu ikilemin altında yatan nedenlerinden birinin de intihal başta olmak üzere bilimsel yanıltmaların yayın yapma anlayışımızın bir parçası olmasından kaynaklandığı söylenebilmektedir. Bilerek yapılan ve ustaca gizlenen intihal vakalarını yanında bilgisizlik, deneyimsizlik ve başıboşluktan kaynaklanan ihmal vakalarının da yer aldığı unutulmamalıdır. Her iki durumun da önüne geçilmesi, alanyazında sıkça öneriler listesinde paylaşılan etik eğitimi ile gerçekleştirilmelidir. Etik ilke ve gerekliliklerin kazandırılmasında etkili olabilecek eğitsel önlem ve/veya tepkilerin biri de öğrencilere lisans düzeyinde verilen ‘bilimsel araştırma yöntemleri’ adındaki derslerin içeriğinde intihal, nedenleri ve intihale karşı yaptırımlar konularına önemle yer verilmesidir.

Eğitim sürecinde gerçekleştirilen dönem ödevi, proje, rapor vb. çalışmaların değerlendirilmesinde intihal saptayıcı internet tabanlı programların kullanılması gerekmektedir. Değerlendirmede kullanılan bu tür programların öğrenciler tarafından da bilinmesi ve uygulanması, onların da değerlendirme sürecine etkin bir şekilde katılmalarını sağlayarak, programların sadece caydırıcılık işlevi yüklenen tek taraflı bir araç olmasını engelleyecektir. Değerlendirme sürecinin etkinleştirilmesinde başka bir yol olarak ‘aşırma kübü’ kullanılabilir (Caspari, 1998). Genç akademisyenler bu tür bir değerlendirmeden aldıkları dönütlerle fikir, sözcük ve organizasyon boyutlarında ne oranda intihal yaptıklarını daha yakından takip edebilirler. Tüm bunlara rağmen hazırlanan ödev raporlarında intihal olaylarının saptanması durumunda, karşı tepki, dersten geçme olanaklarının kısıtlanmasından başlayıp, daha caydırıcı önlemlere kadar varmalıdır.

Akademik yükselme basamaklarındaki değerlendirmelerde, değerlendiricilerin bilimsel çalışma sayılarından çok, onların niteliksel yönüne eğilmeleri; çalışma sayısı-akademik anlamda çabuk yükselme arasındaki ilişkisizliği ortaya çıkaracaktır. Böylece, çabuk yayın yapma çabası içinde gelişen intihal vakaları, özgün ve kaliteli yayın yapma anlayışı içinde eritilebilecektir.

Kaliteli yayın yapma anlayışının sağlanması ve sürdürülmesinde, DOI (Digital Object Identifier) kimliklendirilmesinde olduğu gibi, her bir yayının yayının başında ve sonunda intihal oranları ve diğer etik değerlerini gösterir bir cetveli içeren ‘etik kimliği’nin de olması gerekmektedir. Bu kimlik, ‘iTechnicate’, ‘Turnitin’ gibi intihal saptayıcı programların yüzdelik puanları kullanılarak oluşturulabileceği gibi, başka bir sistemle de oluşturulabilir. Bu yolla hem intihale karşı caydırıcı bir önlem alınmış olacak hem de okuyucuların bilimsel yayınlara olan ilgi ve güveni artacaktır.

Kaliteli yayın yapma anlayışının sürdürülmesinde, yayınsal kalite denetiminin sağlanması da oldukça önemli görülmektedir. Yayınsal kalite denetçilerinin yetiştirilmesi amacıyla bilim ve yayın etiği alanlarda açılacak olan lisansüstü eğitim programlarının hem akademik hem de editoryal anlamda alana katkı getireceği düşünülmektedir. Üniversitelerin etik kurullarında, akademik yükselme jürilerinde, proje birimlerinde görev yapabilecek olan yayınsal kalite denetçilerinin ve onların bağlı oldukları kurumun uluslararası akredite kuruluşları tarafından denetlenmesi, sistemin işleyişi bakımından gerekli görülmektedir.

Kaynaklar

Anadolu Üniversitesi. (2011). *Bilim etiği kılavuzu ve ekleri*. <http://www.anadolu.edu.tr/tr/bilim-etigi-kilavuzu-ekleri> adresinden 14 Nisan 2014 tarihinde edinilmiştir.

- Arda, B. (2001). *Bilimsel bilgi üretiminde yayın etiği*. <http://uvt.ulakbim.gov.tr/tip/sempozyum1/barda.pdf> adresinden 15 Nisan 2017 tarihinde edinilmiştir.
- Arlı, M. ve Nazik M. H. (2010). *Bilimsel araştırmaya giriş* (4.bs.). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Boydak, M. (2011). Araştırma ve yayın etiği. N. Atasoy (Ed.). *Bilim etiği* içinde (ss. 15-42). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (7.bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Caspari, J. A. (1988). Coping with plagiarism. *Journal of Accounting Education*, 6, 117-121.
- Demirel, İ. H., Erol, B. ve Saraç, C. (2011). *Akademik yazım ihlalleri*. Ankara: Tübitak Ulakbim.
- Erdem, A. R. (2012). Bilim insanı yetiştirmede etik eğitimi. *Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi*, 2(1), 25-32.
- European Commission. (2010). *European textbook on ethics in research*. Luxembourg: Publication Office of the European Union.
- Güvenç, B. (1994). Türkiye’de sosyal bilimlerde gelişmeler ve süreklilikler. *Dünya’da ve Türkiye’de bilim, etik ve üniversite* içinde (ss. 23-35). Ankara: TÜBA.
- İnci, O. (2008). Bilimsel yayında yazarlık ve yazarlıkta etik sorunlar. *Türk Üroloji Dergisi*, 34(1), 108-112.
- İnci, O. (2009, Kasım). *Bilimsel yayın etiği ilkeleri, yanıltmalar, yanıltmaları önlemeye yönelik öneriler*. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık 7. Ulusal Sempozyum’da verilen konferans. <http://uvt.ulakbim.gov.tr/tip/sempozyum7/inci.pdf> adresinden 14 Nisan 2017 tarihinde edinilmiştir.
- Kansu, E. (1994). Bilimsel yanıltma ve önlenmesi. *Dünya’da ve Türkiye’de bilim, etik ve üniversite* içinde (ss. 71-75). Ankara: TÜBA.
- Kenny, D. (2007). Student plagiarism and professional practice. *Nurse Education Today*, 27, 14-18. doi: 10.1016/j.nedt.2006.02.004
- Küçük, M. (2003). Bilimsel araştırma ve etik. *Kurgu Dergisi*, 20, 255-266.
- Özenç Uçak, N. ve Birinci, H. G. (2008). Bilimsel etik ve intihal. *Türk Kütüphaneciliği*, 22(2), 187-204.
- Pecorari, D. (2003). Good and original: Plagiarism and patchwriting in academic second-language writing. *Journal of Second Language Writing*, 12, 317-345.
- Plagiarism.org (2014). *What is plagiarism?* http://www.plagiarism.org/learning_center/types_of_plagiarism.html adresinden 15 Nisan 2014 tarihinde edinilmiştir.
- Pupovac, V., Zulle, L. B. ve Petrovecki, M. (2008). On academic plagiarism in Europe: An analytical approach based four studies. *Digithum*, 10, 13-18.
- Rosenthal, R. (1994). Science and ethics in conducting, analyzing and reporting psychological research. *Psychological Science*, 5(3), 127-134.
- Suttmeier R. P. (1985). Corruption in science: The Chinese case. John Willey and Sons Science, *Human Values*, 10(1), 49-61.
- Szabo, A. & Underwood, J. (2004). Cybercheats: Is information and communication technology fuelling academic dishonesty? *Active Learning in Higher Education*, 5(2), 180-199.
- Toplu, M. (2012). Bilim etiği: İnternetin bilim etiği üzerine etkileri. *Türk Kütüphaneciliği*, 26(4), 654-698.
- Türk Farmasötik ve Medisinal Kimya Derneği (t.y.). *Bilim ve yayın etiği ilkeleri*. <https://docplayer.biz.tr/18134083-Turk-farmasotik-ve-medisinal-kimya-dernegi-bilim-ve-yayin-etigi-ilkeleri-giris.html> adresinden 14 Nisan 2017 tarihinde edinilmiştir.
- Türkiye Bilimler Akademisi. (2002). *Bilimsel araştırmada etik ve sorunları*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Uzbay, T. (2006, Kasım). *Bilimsel araştırma etiği. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık 4. Ulusal Sempozyum’da verilen konferans*. <http://uvt.ulakbim.gov.tr/tip/sempozyum4/page19-26.pdf> adresinden 15 Nisan 2014 tarihinde erişildi.

Webometrics.info (2018). *Ranking web of universities. World.*
<http://www.webometrics.info/en/Asia/turkey> adresinden 18 Kasım 2018 tarihinde edinilmiştir.